

ONDER DE LOEP

Mededelingen en convocaties
afdeling Hengelo - Oldenzaal

COLOFON

Redactie:

Harry de Jong

Redactieadres:

Abelenstraat 2a
7556 DT Hengelo
☎ (074) 291 7611

e-mail: harry.dejong@natuur-hgl.nl

Verspreiding OdL:

Harry de Jong & Jan Zwieneberg

Kopij:

Onder de Loep verschijnt 4 x per jaar, in maart, juni, september en december. De kopij voor de desbetreffende convocaties dient uiterlijk ½ maand voor het verschijnen in het bezit te zijn van de redactie. Kopij die te laat wordt ingeleverd zal in overleg met de auteur in een van de daaropvolgende convocaties worden geplaatst.

Kopij dient uiterlijk 2 weken voor de verschijningsdatum binnen te zijn op bovengenoemd redactieadres via e-mail.

De redactie is continu op zoek naar kopij. Om interessante artikelen te kunnen plaatsen doen wij een beroep op uw creativiteit.

Voorbeelden:

- resultaten van (eigen) veldbiologisch onderzoek,
- verslagen van excursies (ook van andere afdelingen),
- waarnemingen,
- vakantieverslagen,
- commentaren en meningen,
- aardige verhalen,
- enzovoort.

Heeft u bij uw artikel afbeeldingen, dan gaarne meesturen. Indien mogelijk wordt dat dan bij het artikel afgedrukt.

De redactie is niet verantwoordelijk voor de ingezonden stukken.

Afbeelding omslag:

Kluut
(*Recurvirostra avosetta*)

Foto's: Harry de Jong

(tenzij anders vermeld)

ONDER DE LOEP

Mededelingen en convocaties van de
Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging,
Afdeling Hengelo - Oldenzaal

INHOUD

VAN HET BESTUUR	1
AGENDA.....	2
TERUGBLIK	3
BROEDVOGELINVENTARISATIE WEUSTHAG STADSPARK NOORD	8
HENGELO – 2023	8
WATERCIPRES – METASEQUOIA GYPTOSTROBOIDES	13
B(L)OEIENDE PLANTEN.....	15
EEN NIEUWKOMER ONDER DE PADDENSTOELEN	17
VERSLAG BOMENWANDELINGEN	18
DE STAAT VAN DE BIODIVERSITEIT IN OVERIJSEL 2023.....	18
WAT VALT MIJ OP IN DE NATUUR	19

De KNNV is opgericht in 1901. De afdeling Hengelo / Oldenzaal is opgericht in 1916. De vereniging stelt zich ten doel de bevordering van de natuurstudie, natuurbescherming en natuurbeleving. De ondertitel 'vereniging voor veldbiologie' benadrukt de rol van de natuurstudie.

Alle leden ontvangen het landelijk verenigingsblad NATURA. Leden van de afdeling Hengelo / Oldenzaal ontvangen daarnaast 4 maal per jaar het afdelingsblad ONDER DE LOEP. Het lidmaatschap van de KNNV (inclusief het lidmaatschap van de afdeling Hengelo - Oldenzaal) bedraagt € 36,50 per jaar; gezinsleden betalen € 12,50

Betalingen d.m.v. machtiging of bankrekening

NL94 RABO 0191 8887 10 t.n.v. Kon Ned Natuurhistorische Ver.

Een lidmaatschap loopt van 1 januari tot en met 31 december.

Opzegging van het lidmaatschap uiterlijk 1 november bij de ledenadministratie van de afdeling of via de website.

Voor meer informatie kunt u terecht bij de secretaris (zie onderstaand adres).

Bestuur van de afdeling Hengelo - Oldenzaal:

◆ Voorzitter

Wytze Boersma

Zwaluwstraat 34, 7491 CX Delden, ☎ (074) 3762711

E-mail: wytze.boersma@hetnet.nl

◆ Secretaris

Jan Zwieneberg

Hengelose Esstraat 19, 7556 EA Hengelo, ☎ (074) 2423975

E-mail: secretaris@hengelo-oldenzaal.knnv.nl

◆ Penningmeester (en ledenadministratie)

Marti Rijken

Vossenbrinkweg 95, 7491 DC Delden, ☎ (06) 83386651

E-mail: marti@sailingarcadia.nl

◆ Natuurhistorisch Secretaris

Bert Oude Egbrink

Adamsweg 8, 7553 KM Hengelo, ☎ (074) 2434340

E-mail: ag.oudeegbrink@hetnet.nl

◆ Bestuurslid, redactie `Onder de Loep` en Webmaster

Harry de Jong

Abelenstraat 2a, 7556DT Hengelo, ☎ (074) 2917611,

E-mail: harry.dejong@natuur-hgl.nl

◆ **Website:** www.knnv.nl/hengelo-oldenzaal

Van het bestuur

Landelijk is het nodige overleg gevoerd over de naamswijziging van onze KNNV. Nu is het Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging met als toevoeging Vereniging voor Veldbiologie.

Voor de voorstanders van een naamswijziging vinden het begrip Natuurhistorisch niet meer van deze tijd. Op dit moment heeft de naam Natuur Vereniging de voorkeur van de meeste afdelingen. De afkorting KNNV betekent dan: Koninklijke Nederlandse Natuur Vereniging.

Als de beslissing definitief wordt, betekent dit statutenwijzigingen etc. zowel landelijk als ook voor de afdelingen.

Als bestuur waren en zijn wij voorstander van de omschrijving Vereniging van Veldbiologie. Een belangrijk onderdeel van de veldbiologie blijft het vastleggen van de vondsten van vogels, insecten, planten etc. Bij bijna elk excursieverslag van onze afdeling wordt er een lijst van de vondsten opgenomen. Zo krijg je een beeld van de historische ontwikkeling van een gebied dat we vaker bezoeken. Daarnaast leggen veel leden hun eigen vondsten van paddenstoelen, vogels, vlinders, planten, mossen, etc. vast in de in de diverse landelijk databases. Het inventariseren en monitoren heeft altijd een historische component.

De gegevens uit de databases worden dan weer gebruik voor het maken van verspreidingskaarten en de rode lijsten. Op basis van een opsomming van veel rode lijsten werd in november geconstateerd dat bijna 20% van alle dieren en planten dreigt definitief te verdwijnen. Een trieste constatering!

Een andere component van historie vinden we bij de bomen in parken, begraafplaatsen, arboreta etc. Een landschapsarchitect heeft bepaalt welke bomen er komen. Soms is het niet duidelijk welke architect dat geweest is. Ondergetekende en Gerrit Haverkamp komen hier regelmatig de naam van L.A. Springer tegen. Hij blijkt wel degelijk actief te zijn geweest in Tuindorp 't Lansink en het Arboretum Singraven. Bewijzen zijn terug te vinden in verschillende archieven zoals die bij de Wageningen Universiteit, die in de bibliotheek een afdeling Bijzondere Collecties heeft.

Deze afdeling heeft echter geen aanwijzingen van de betrokkenheid van L.A. Springer bij maken van het ontwerp van de Algemene Begraafplaats te Hengelo (1910). Hij wordt echter wel als ontwerper genoemd. Dus dit zelf maar eens onderzoeken. Uit de speurtocht langs en in diverse gemeentelijke archieven en in het Delpher krantenarchief komt een andere naam naar voren al is er wel een link met L. A. Springer. In een volgende Onder de Loep wordt hier aandacht aan besteed.

Het belang van goede archieven en databases is belangrijk voor (wetenschappelijk) onderzoek. We moeten wel zorgen dat ze gevuld worden.

Wij wensen u alvast goede feestdagen toe.

Namens het bestuur

Jan Zwieneberg

Excursie Eelerberg, Hellendoorn, 22 oktober 2023

Excursies

Het **Verzamelpunt** is (tenzij anders aangegeven) de **Parkeerplaats kruising Boerhavelaan / Prof. Eykmanplatoen** (richting Borsthuis) te Hengelo.

Ieder wordt vriendelijk verzocht zo veel mogelijk met de auto te komen zodat er genoeg plaatsen zijn voor hen die niet over een auto beschikken.

Opgave is verplicht. Uiterlijk de avond voor de excursie per telefoon bij de Coördinator.

Het **Vertrekpunt ter plekke** wordt aangegeven voor degenen die hier rechtstreeks naar toe willen gaan.

De excursies zijn **veldbiologische excursies**. Voor inlichtingen kunt u contact opnemen met de coördinator van de excursie.

Vergaderingen

De gebruikelijke plaats waar vergaderingen worden gehouden (tenzij anders aangegeven) is het NIVON Centrum aan de Lodewijkstraat 1 te Hengelo.

Overzicht activiteiten afd. Hengelo-Oldenzaal

Zaterdag 17 februari 2024

Excursie: Oele

Excursie: Oele

Datum : Zaterdag 17 februari 2024

Thema : Frisse neuzen

Verzamelpunt: 13.00 uur (Boerhavelaan Hengelo)

Duur : Middag (tot 16.00 uur)

Coördinatie : Bert Oude Egbrink (074-2434340)

Opgave verplicht

Langs de erven de Vörger en Bunte komen we op de Geurdsweg. Via het pad langs de Oeler watermolen lopen we weer terug naar het vertrekpunt. Het wordt een afwisselende wandeling door bos, heide en landbouwgebied.

Trek wel waterdicht schoeisel aan omdat sommige paden na regen wat drassig kunnen zijn.

Dit keer houden we de eerste excursie van het seizoen door de buurtschap Oele op het landgoed Twickel. We vertrekken vanaf de parkeerplaats bij het Oeler schooltje. We lopen door het Beltmanbos langs erve Groot Avest naar de Oelersteeg.

Vertrekpunt: De parkeerplaats bij het Oeler schooltje aan de Vöckersweg 24 in Oele. Wij vertrekken hier omstreeks 13.15 uur.

Verslag excursie: Dakhorst

Datum : Zondag 17 september 2023
Thema : Watervogels
Deelnemers : 4
Leiding : Harry de Jong
Weer : Bewolkt / motregen

Met iets regenachtig weer vertrokken we met vier personen vanuit Hengelo naar Ypelo.

Daar aangekomen was het inmiddels opgeklaard.

We starten vanaf de parkeerplaats langs een pad, vorig jaar nog een sluippaadje, wat inmiddels flink verbreed was door de bosschages flink terug te snoeien en te verwijderen. Jammer.

Bij de Eksosche Aa zagen we wat wilde eenden en knobbelzwanen.

Op de grote plas was het een drukte van belang. Heel veel grauwe ganzen en meerkoeten. Ook veel soepganzen.

Van verre was het gefluit van de vele smienten al te horen.

We zagen hier ook een enkele Kolgans en een Kleine rietgans.

Verder werd een aantal wintertalingen, kuifeenden en krakeenden gezien.

Grappig om te zien hoe groepjes invallende grauwe ganzen de vreemste capriolen uithaalden bij de landing.

Een aantal aalscholwers zaten rustend in de bomen op het eilandje. Sommigen waren hun vleugels aan het drogen.

Aalscholwer

In de lucht verschillende groepjes houtduiven en graspiepers op trek.

Opvallend veel pimpelmezen in de omringende struiken en bomen.

Op een van de plassen was een paartje Dodaars druk bezig hun al grote jongen te voeren.

Een leuke waarneming was de Tapuit.

Het was een leuke wandeling in een fraaie, herfstige omgeving.

Waargenomen soorten

Vogels

Aalscholwer	Blauwe Reiger
Boerenzwaluw	Dodaars
Ekster	Fuut
Gaai	Graspieper
Grauwe Gans	Grote Canadese Gans
Grote Zilverreiger	Houtduif
Kievit	Kleine Rietgans
Knobbelzwaan	Kokmeeuw
Kolgans	Koolmees
Krakeend	Kuifeend
Meerkoet	Merel
Pimpelmees	Roodborst
Smient	Spreeuw
Tapuit	Torenvalk
Turkse Tortel	Vink
Wilde Eend	Wintertaling
Witte Kwikstaart	Zwarte Kraai

Paddenstoelen

Dooiergele Mestzwam	Gewone Fopzwam
---------------------	----------------

Insecten

Stinkende Kortschildkever

Verslag excursie: Wildernis

Datum : Zondag 01 oktober 2023
Thema : Publieksexkursie Paddenstoelen
Deelnemers : 9
Leiding : Wytze Boersma
Weer : Bewolkt

Hat zat niet mee met deze publieksexkursie. Vooraf hadden we diverse media een persbericht gestuurd met het verzoek om bekendheid te geven aan de paddenstoel excursie. Helaas heeft de pers het bericht niet geplaatst. Dit geeft aan dat we onderzoek moeten gaan naar andere bronnen om onze activiteiten bij het publiek bekend te maken.

Dan het weer. Helaas was maand september aardig droog. In het begin van de maand waren er nog wel een paar regenbuien, maar in de tweede helft was het behoorlijk warm en droog.

Ondanks deze minder goede vooruitzichten viel het aantal gevonden paddenstoelen niet tegen.

Totaal hebben we 36 soorten genoteerd.

Samen met Hof Espelo, Het Sterrenbos en het Lonnekermeer vormt De wildernis een lint van natuurgebieden tussen Enschede en de spoorlijn Hengelo – Oldenzaal. Het landgoed De Wildernis met zowel naaldbomen als loofbomen. Naast Grove den, Douglas en Larix vinden we ook Zomereik, Beuk en Berk. De bospercelen hebben verschillende leeftijdsopbouw en er ligt voldoende doodhout op de grond.

Door de schaduw van de bomen blijft de bodem langer vochtig. Dit was goed te zien, vooral op

plekken begroeit met mos, waar meer paddenstoelen stonden dan op de droge plaatsen. Hiernaast vormden het dode hout en de boomstobben een ideale plaats voor houtzwammen. Bijzonder was de Dennenvoetzwam. Op diverse plekken vonden we de Dennevoetzwam van verschillende leeftijden. Van heel jong, de baby vorm volledig geel en met een doorsnede van 4 cm, tot oude exemplaren, geheel donkerpaars gekleurd met een doorsnede van 20 cm. Naast deze houtzwam vonden we ook de Roodgerande houtzwam, de Dennemoorder, de Spekzwoertzwam, de Bittere kaaszwam, het Elfenbankje en het Fopelfenbankje.

Spekzwoertzwam

Van de bovisten vonden we de plooiervoetstuijzwam, Gele aardappelbovist en de, minderbekende Zwartwordende stuijzwam.

Verder moet nog worden vermeld dat we naast de Gewone krulzoom de zeldzame Zwartvoetkrulzoom, een rode lijst soort, tegen kwamen en de Amethystzwam, vroeger het Rode koolzwammetje genoemd. Het was een vers exemplaar met kleur van rode kool.

Op de terugweg vonden in de we sloot een aantal exemplaren van de Viltige maggizwam. Deze paddenstoel moet naar soep ruiken. Niet iedereen kon dit bevestigen.

Al met al een mooie excursie en Laurens bedankt voor deskundige uitleg.

Kleverig Koraalzwammetje
Melksteelmycena
Parelamaniet
Rimpelende Melkzwam
Roodgerande Houtzwam
Schotelrussula
Spekzwoertzwam
Viltige Maggizwam
Zwartvoetkrulzoom

Knotsvoettrechterzwam
Oranjegeel Trechtertje
Plooiervoetstuijzwam
Roodbruine Slanke Amaniet
Scherpe Schelpzwam
Schubbige Fopzwam
Stinkparasolzwam
Witsteelfranjehoed
Zwartwordende Stuijzwam

Verslag excursie: Eelerberg

Datum : Zondag 22 oktober 2023
Thema : Landschap Paddenstoelen
Deelnemers : 7
Leiding : Harry de Jong
Weer : Zon

We vertrokken met 7 personen vanaf de parkeerplaats aan de Elerbergweg. Het was een mooie, herfstige dag met af en toe zon. Het eerste deel van de wandeling ging door een loofbos met weinig ondergroei.

We vonden hier al diverse paddenstoelen links en rechts van het pad.

Op een open plek zagen we een flink aantal Grote stinkzwammen in diverse stadia. Als Duivelsei en enkele nog vol met sporen, welke druk bezocht werden door vliegen.

Grote stinkzwam

Een aantal, waarvan de sporen al verspreid waren, lagen geknakt tegen de grond.

De steel was doorgeknaagd door slakken waardoor ze om waren gevallen.

Vervolgens kwamen we aan bij het pinetum, een verzameling van diverse soorten dennen en coniferen.

Overall stonden paaltjes met schildjes waarop de naam van de betreffende soort stond.

In de begraste heide vonden we onder andere Oranjegeel trechtertje en een knotszwam.

OBS identify gaf verschillende namen aan. De ene keer Gele knotszwam sl. incl. Fraaie knotszwam, de andere keer Heideknotszwam.

Hier hoorden we ook de Middelste bonte specht.

Waargenomen soorten

Vogels

Boomkruiper	Goudhaan
Groene Specht	Grote Bonte Specht
Kauw	Koolmees
Merel	Pimpelmees
Sperwer	Staartmees
Vink	

Paddenstoelen

Amethystzwam	Berijpte Russula
Bittere Kaaszwam	Boompuist
Dennenmoorder	Dennenvlamhoed
Dennenvoetzwam	Eikenbladzwammetje sp.
Fopelfenbankje	Gele Aardappelbovist
Gele Berkenrussula	Gewone Franjezwam
Gewone Hertenzwam	Gewone Krulzoom
Gewoon Elfenbankje	Grijze Buisjeszwam
Heksenboter	Helmmycena

We liepen verder richting het hoogste punt van de Eelerberg, via mooie smalle weggetjes.

Links en rechts in de bossen grote tapijten van verschillende mossorten zoals Gewoon dikkopmos, Gewoon Haarmos en Groot Ladderbos.

Een zeer fraai gezicht.

Hier vonden we ook meerdere kostgangerboleten.

De Kostgangerboleet groeit aan de basis van de Gele aardappelbovist, alleen of in groepjes.

Het is een parasiet die niet kan overleven zonder die aardappelbovist.

Hij zorgt ervoor, dat de vruchtlichamen van de aardappelbovist verschrompelen, voordat deze tot spoorvorming over kunnen gaan. De Kostgangerboleet staat op de Rode Lijst.

Kostgangerboleet

Achter de schors van een boom zat een grote donkere spin, Tegenaria atrica, de Gewone huisspin.

De gewone huisspin is één van de meest voorkomende spinnensoorten. Af en toe vind je haar ook op grotere afstand van huizen, bijvoorbeeld in holle bomen in het bos.

Aan het eind van de excursie vonden we nog een paar kleine stinkzwammen.

Het was een excursie in een mooi gebied waar we al lang niet meer geweest zijn.

Waargenomen soorten

Vogels

Boomklever	Boomkruiper
Gaai	Grote Bonte Specht
Grote Bonte Specht	Koolmees
Middelste Bonte Specht	Pimpelmees
Vink	Zwarte Specht

Planten & Mossen

Dove Heidelucifer	Gewoon Dikkopmos
Gewoon Haarmos	Groot Ladderbos

Paddenstoelen

Amethistzwam	Bittere Kaaszwam
Bitterzoete Melkzwam	Braakrussula
Breedplaatstreephoed	Breeksteeltje sp.
Echte Tonderzwam	Geelwitte Russula
Gele (Heide) Knotszwam	Geschubde Inktzwam
Gewone Hertenzwam	Gewone Krulzooam
Gewone Zwavelkop	Graskleefsteelmycena
Grote Bloedsteelmycena	Grote Stinkzwam
Helmmycena	Kaneelkleurige Melkzwam
Kastanjeboleet	Kleine Stinkzwam
Kleverig Koraalzwammetje	Kogelhoutskoolzwam

Kostgangerboleet
Melksteelmycena
Paarse Knoopzwam
Roestvlekkenzwam
Roodgerande Houtzwam
Schubbige Fopzwam
Waaierbuisjeszwam
Zwartpurperen Russula

Insecten

Gewone Huisspin
Ruwe Pissebed

Langsteelfranjehoed
Oranjegeel Trechtertje
Parelamaniet
Roodbruine Slanke Amaniet
Roodsteelfluweelboleet
Vliegenzwam
Wortelende Aardappelbovist
Zwetende Kaaszwam

Rhododendroncicade

Verslag excursie: Arboretum

Datum : Zaterdag 28 oktober 2023

Thema : Slotexcursie

Deelnemers : 9

Leiding : Bert Oude Egbrink

Weer : Bewolkt

De laatste excursie van het jaar 2023 ging naar het Arboretum Poortbulten bij de Lutte. Na een hele natte vrijdag bleef het op onze excursie op een klein buitje na gelukkig wel droog. De beek die door het park stroomt, stond tot aan de rand vol.

Het arboretum is een bomenpark met 2500 bomen en struiken verdeeld over 1000 soorten van over de hele wereld. Ruim een eeuw geleden stond textielabrikant en bomenliefhebber A.J.H. Gelderman uit Oldenzaal aan de basis van het park. In de jaren negentig van de vorige eeuw is een poelenlandschap en een weide met verschillende soorten populieren (Populetum) aan het arboretum toegevoegd.

Tijdens de excursie hebben we met name aandacht geschonken aan de verschillende soorten bomen in het park en aan de paddenstoelen die dit jaar in groten getale aanwezig waren.

Onze secretaris, Jan Zwienenberg, ook lid van de Dendrologische Vereniging, nam ook deel aan de excursie. Hij heeft bij verschillende boomsoorten zoals de imposante Mammoetboom en Pindakaasboom interessante wetenswaardigheden verteld die de meesten van ons nog niet wisten.

Pindakaasboom

foto: Jan Zwienenberg

Ook vertelde hij het één en ander over de ideeën van de landschapsarchitect Leonard Springer die betrokken was bij de aanleg van het park.

Tijdens de wandeling werden we door een andere bezoeker van het park gewezen op de vrij zeldzame Stinkende franjezwam. Andries van Rensen had deze soort in een wat verder verleden ook al in het arboretum gezien.

De andere paddenstoelen zoals Gekraagde aardster en Papegaaizwammetje hebben we met Obs Identify op naam proberen te brengen.

Gekraagde aardster

Andere bijzonderheden op deze excursie waren een kastanjeboom waar een bijzondere constructie met een buis aan was gemaakt waar een boomwortel vanuit de stam doorheen groeit.

Bij het nest van de Hoornaar waar we langs liepen, vlogen nog steeds wat van deze grote wespen rond. Traditioneel wordt de laatste excursie van het seizoen afgesloten met koffie en gebak. Dit keer was er zelfs de mogelijkheid om voor worteltaart te kiezen. Slechts één van de deelnemers nam de proef op de som. Of dit gebakje smaakte, ben ik vergeten te vragen.

Op bijgevoegde soortenlijst zijn ook de enkele dagen eerder bij de verkenning van het gebied waargenomen soorten opgenomen.

Waargenomen soorten

Planten & Mossen

Gewoon Muisjesmos	Grote muur
Kopjesbekermos	Muurschotelkorst
Pijptorkruid	Wateraardbei

Paddenstoelen

Amethystzwam	Baretaardster
Bleekgele Bundelzwam	Dennenvoetzwam
Echte Honingzwam	Eikhaas
Geel Hoortje	Gekraagde Aardster
Gele Knolamaniet	Gewone Fopzwam
Gewone Franjezwam	Gewone Krulzoom
Gewone Zwavelkop	Grauwe Amaniet
Grofplaatrussula	Helmmycena
Kastanjeboleet	Kleine Stinkzwam
Narcisridderswam	Papegaaizwammetje
Parelamaniet	Parelstufzwam
Platte Tonderzwam	Populiermelkzwam
Prachtvlamhoed	Rimpelige Gordijnzwam
Roodporiehoutzwam	Schubbige Bundelzwam
Slijmwasplaat	Smakelijke Russula

Sneeuwzwammetje
Stinkende Franjezwam
Witte Koraalzwam

Spekwoerdzwam
Vliegenzwam

Insecten

Duitse Wesp
Groene Vleesvlieg
Schorsvlieg
Europese Hoornaar
Rode hooiwagen

Verslag excursie: Zonnebeek

Datum : Zondag 27 augustus 2023
Thema : Landgoed / beleving natuur
Deelnemers : 9
Leiding : Gerrit Haverkamp
Weer : Bewolkt

Het komt niet zo heel vaak voor bij onze KNNV-excursies dat je je vooraf moet aanmelden i.v.m. een beperking in de deelname, max. 15 personen deze keer.

Afgelopen voorjaar heb ik de beheerder van het huis Zonnebeek (Ben van Sark) de plannen voor een KNNV-excursie naar het heide- en bosgebied tegenover de villa voorgelegd.

Ben reageerde toen enthousiast op het idee en stelde voor de deelnemers in de serre achter het huis te ontvangen met een kop koffie en iets lekkers. Een leuk voorstel.

Bij de excursie-aankondiging in OdL. stond dit allemaal niet vermeld, zo was een niet alledaags excursieprogramma ontstaan, één met een verrassing voor de deelnemers.

De start in augustus was vlak bij het huis waar Ben buiten aan de voorkant een betoog hield over de geschiedenis van Zonnebeek en de vroegere bewoners, Jan Bernard en Edwina van Heek, een bekende Twentse textielfamilie van weleer.

Het huis hebben we ook van binnen bekeken waar Ben het een en ander over architectuur en de inrichting vertelde.

Daarna begaven we ons naar de serre aan de achterkant het huis waar koffie voor ons klaar stond. Voor de deelnemers van de excursie was dit een leuke verrassing.

Daarna gingen we naar buiten en stonden we even stil bij een oude zonnwijzer.

Hieraan hingen een aantal rupsenzakjes van de sigaarzakdrager, een nachtvlinder, waarvan de rupsen leven in een zelfgemaakte gladde zak van bijvoorbeeld mos of boomschors.

Sigaarzakdrager foto: Gerrit Haverkamp

De rupsen leven van korstmossen uit het geslacht Parmelia.

Leo Schoolkate heeft op het terrein van Zonnebeek een prachtige collectie tuin- en parkplanten.

We hebben hem bereid gevonden de excursiedeelnemers daar te ontvangen voor rondleiding.

Veel bijzondere soorten waren er te bewonderen. Inmiddels was al een flink deel van de ochtend voorbij en hebben we Ben en Leo bedankt voor hun gastvrije ontvangst.

Ben gaf aan dat onze KNNV afdeling welkom is op Zonnebeek, we zullen ongetwijfeld nog wel weer op herhaling gaan in de toekomst.

De eigenlijke Zonnebeek-excursie kon nu van start gaan door de bossen en over de paden langs en over de heide met een boog weer terug naar de auto's.

Dit ging vrij snel omdat het anders qua tijd wel erg zou uitlopen.

Een volgende keer gaan we wel over de heidevelden die afwisselend nat en droog zijn.

Waargenomen soorten

Planten & Mossen

Akkerdistel	Bijvoet
Blauwe bosbes	Bleeksporig Bosviooltje
Bochtige smele	Boerenwormkruid
Brede stekelvaren	Canadese fijnstraal
Dalkruid	Duizendblad
Eenjarige hardbloem	Fijn schapengras
Fioringras	Gele lis
Geoorde wilg	Gewone Brem
Gewone brunel	Gewone dophei
Gewone hennepnetel	Gewone hoornbloem
Gewone Kropaar	Gewone spurrie
Gewone Vuilboom	Gewone zandmuur
Gewoon biggenkruid	Gewoon jakobskruid
Gewoon struisgras	Glad vingergras
Grasmuur	Grauwe wilg
Grote brandnetel	Grote wederik
Grote weegbree	Hazepootje
Hulst	Kantig hertshooi
Klein streepzaad	Kleine duizendknoop
Kleine ooievaarsbek	Koninginnenkruid

Koningsvaren	Mannetjesereprijs
Moerasdroogbloem	Moerasrolklaver
Moeraswalstro	Muizenoor
Perzikkruid	Pijpenstrootje
Pilzegge	Pontische rododendron
Rankende helmblom	Schapenzuring
Schermhavikskruid	Smalle weegbree
Stekelbrem	Stijf havikskruid
Struikhei	Tamme kastanje
Tengere rus	Tormentil
Veenbies	Veerdelig tandzaad
Vogelmuur	Vroege haver
Wijfjesvaren	Wilde bertram
Wilde lijsterbes	Witte klaver
Wolfspoot	Zachte berk
Zachte duizendknoop	Zilverhaver
Zilver schoon	Zwarte els

Wilde lijsterbes

Insecten

Atalanta	Bessenschildwants
Bont Zandoogje	Bruine Grijsbandspanner
Citroenpendelvlieg	Gamma-uil
Gewone boerenwormkruidgalmug	Groot Koolwitje
Heidesabelsprinkhaan	Klein Geaderd Witje
Klein Koolwitje	Krasser
Sigaarzakdrager	

Heidesabelsprinkhaan

Waterhals

1. Inleiding

De onderliggende broedvogelinventarisatie is voor het 3^e jaar uitgevoerd. De betrokkenen bij het beheer van het Landschapspark Weusthag¹ stellen prijs op deze inventarisatie, omdat dit past bij de ambities om de Twentse landschapskarakteristieken te behouden en te verbeteren. Op 29 april is door ondergetekende voor de buurtwerkgroep 'ProNatuur' in de vroege ochtend een vogelexcursie georganiseerd voor een tiental wijkbewoners.

2. Gebiedsbeschrijving

Het Weusthag ligt in het noorden van Hengelo en is voor een belangrijk deel een grondwaterwingebied van Vitens. Hengelo ligt in een stuwwalbekken, dat de aanwezigheid van toestromende beken en van keileem heeft veroorzaakt. Het gebied is vanouds gevormd door kleiwinning, agrarisch gebruik en bosbouw.

Het vogelinventarisatiegebied omvat ca. 47 hectare en ligt rond de Kleigaten van Rientjes. Het wateroppervlak bedraagt ongeveer 9 hectare.

Het afwisselende terrein kenmerkt zich door zijn halfopen karakter met enkele verspreid liggende boerderijen en woningen. Langs de Tijertsbeek ligt een natuurlijk beheerd gemengd bos bestaande uit populier, eik en spar. De oevers van de plassen zijn met opslag dichtgegroeid met zwarte els, schietwilg en vlier en worden deels omzoomd door rietkragen en koninginnekruid.

¹ "Beheer Landschapspark Weusthag" Landschapsteam / januari 2022.
Vrienden van het Weusthag, gemeente Hengelo.

Het gebied is op de wandelpaden en langs de oevers toegankelijk voor publiek. De gemeente heeft dit deel van het park aangemerkt als rustgebied. Sommige stukken zijn onbegaanbaar en afgesloten.

3. Methode

De onderzoeksmethode van de vogeltellingen is beschreven in de 'Handleiding Broedvogelmonitoring' van Sovon Vogelonderzoek Nederland en wordt landelijk toegepast door alle waarnemers van Sovon. Met deze gestandaardiseerde aanpak wordt niet naar nesten gezocht, maar worden de territoria op basis van het aantal waarnemingen, de tijd van het jaar en de zang en het gedrag van de vogels in kaart gebracht (zgn. territoriumkartering). De gegevens worden onder meer gebruikt voor de jaarlijkse landelijke Vogelbalans van Sovon, waarin trends van toe- en afname worden beschreven.

1. 23 februari	19:53 t/m 21:11
2. 6 maart	08:06 t/m 12:17
3. 20 maart	07:04 t/m 11:00
4. 5 april	06:54 t/m 11:18
5. 25 april	05:46 t/m 10:18
6. 17 mei	05:04 t/m 09:34
7. 30 mei	04:44 t/m 08:50
8. 24 juni	04:23 t/m 08:22
9. 4 juli	08:27 t/m 11:06

Dit broedseizoen zijn negen telrondes gelopen met verschillende startpunten binnen het omliggende terrein. In de periode februari t/m juli, bestaande uit 7 vroege ochtendbezoeken waarbij voor of rond zonsopgang werd begonnen, 1 ochtendbezoek en 1 avondbezoek. De gegevens zijn in het veld digitaal ingevoerd met het karteringsprogramma *Avimap* en naderhand in de landelijke databank van Sovon opgeslagen.

Het doel van dit onderzoek is een meerjarige inventarisatie van alle broedvogels (project BMP-A²), zodat ook voor dit telgebied na enige tijd een ontwikkeling zichtbaar wordt.

3. Inventarisatie

Er zijn dit jaar 73 vogelsoorten waargenomen, waarvan 55 soorten een broedterritorium hebben gehad. Van die 55 soorten zijn er 2 schaars voorkomend (IJsvogel en Brandgans) en 25 minder algemeen. Vier van deze soorten staan op de Rode Lijst voor kwetsbare en gevoelige soorten, nl. Torenvalk, Koekoek, Wielewaal en Grauwe Vliegenvanger. De Rode Lijst is opgesteld in opdracht van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit op basis van gegevens uit de verschillende vogelmeetnetten die Sovon coördineert.

Het totaal aantal vastgestelde broedterritoria bedraagt 274, 14 minder dan in 2022. Dat is een dichtheid van

Top-tien	2023	2022	2021
Tijftjaf	24	22	27
Winterkoning	21	20	19
Zwartkop	20	25	29
Koolmees	16	18	21
Spreeuw	16	13	10
Vink	14	14	14
Merel	13	15	13
Pimpelmees	12	14	15
Boomkruiper	10	12	12
Houtduif	10	7	12

583 territoria per 100 hectare landschap. Overigens is dit nog steeds een gemiddelde dichtheid in Twentse telgebieden, voor zover vergelijkbaar. De daling kan grotendeels gerelateerd worden aan een tental afnemende soorten, met name in de soortgroepen bos- en struweelvogels. Sinds 2021 is het totaal aantal broedparen met ca. 10% achteruitgegaan. Op soortniveau zijn er natuurlijk altijd fluctuaties, in positieve en negatieve zin. Landelijk is wel bekend dat de vogelstand in zijn totaliteit afnemende is, vermoedelijk door de omvangrijke afname van de insectenpopulatie.

De Tijftjaf is dit seizoen de meest vastgestelde broedvogel, direct gevolgd door Winterkoning en Zwartkop. Die laatste is verder afgenomen terwijl de Spreeuw duidelijk in de lift zit. De Kool- en Pimpelmees nemen wat in aantal af. Ondanks dat de rupsenpiek steeds eerder valt door de klimaatopwarming, is de instandhouding van de mezenpopulatie nog steeds gunstig.

De Houtduif is terug in de toptien met een licht herstel. Landelijk is de ontwikkeling matig ongunstig door met name de verslechterde voedselsituatie op akkers, maar de

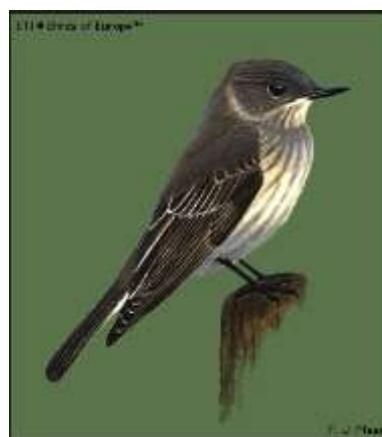
² BMP-A is sinds 1984 een Sovon-telproject: Broedvogel Monitoring Project - Alle soorten

dichtheden in Twente vallen nog steeds mee, vooral ook omdat er volgens Sovon in het aangrenzende Westfalen erg veel Houtduiven zitten.

In de tabellen staan alle waargenomen broedende soorten vermeld in alfabetische volgorde, met het aantal territoria. De indeling is naar ecologische soortgroep. Met de letter B worden de landelijk als “bijzonder” (minder algemene) gekenmerkte broedvogels aangeduid; met de letter Z de landelijk “zeldzame” (schaarse) broedende soorten. Met de letter K en G worden de “kwetsbare” respectievelijk “gevoelige” soorten van de Rode Lijst aangeduid.

Bosvogels	Bijz.	2023	2022	2021
Boomklever	B	4	2	2
Boomkruiper		10	12	12
Gaai		3	2	4
Glanskop	B	1	2	1
Goudhaan		-	-	1
Grauwe Vliegenvanger	G	1	-	-
Grote Bonte Specht		3	5	6
Grote Lijster	K	-	-	1
Holenduif		2	2	3
Houtduif		10	7	12
Kauw		4	3	3
Koolmees		16	18	21
Pimpelmees		12	14	15
Spreeuw		16	13	10
Tjiftjaf		24	22	27
Vink		14	14	14
Vuurgoudhaan	B	1	1	2
Wielewaal	K	1	1	-
Zwarte Kraai		6	4	4

De bosvogels omvatten gezamenlijk 127 broedparen, 46% van de gehele inventarisatie. Nieuwkomer is de Grauwe Vliegenvanger, een gevoelige soort die voor zijn voedsel erg afhankelijk is van insecten.

Afb. 1 - Grauwe Vliegenvanger

Het aantal broedparen Grote Bonte Specht gaat wat achteruit. Door de toenemende ouderdom van het bos en veel dood hout blijft zijn populatie vermoedelijk wel redelijk op peil. Voor de Boomklever, die verdubbelde in aantal broedparen, is dat ouder wordende bos sowieso een groot voordeel vanwege het

grotere voedselaanbod in met name eiken en de vele broedholten; met dank aan de spechten.

Bosrandvogels	Bijz.	2023	2022	2021
Ekster		7	7	6
Gekraagde Roodstaart	B	2	1	1
Groene Specht	B	2	1	2
Groenling		-	1	-
Putter	B	1	-	1

Afb. 2 - Ekster

Rietvogels	Bijz.	2023	2022	2021
Kleine Karekiet		4	10	12
Rietzanger	Z	-	-	1
Waterhoen		2	2	2
Waterral	B	1	-	-

Het aantal broedpaartjes Kleine Karekiet is ruim gehalveerd. Een mogelijke verklaring kan zijn dat er door extra maaiwerkzaamheden in het afgelopen najaar minder geschikt stevig riet voorhanden was. De Waterral is een nieuwe soort in dit gebied. Een tamelijk schuwe broedvogel, die zich ophoudt in en langs rietranden.

Struweelvogels	Bijz.	2023	2022	2021
Bosrietzanger		1	-	1
Braamsluiper	B	1	1	-
Fazant		1	-	-
Fitis		4	2	4
Goudvink	B	-	-	1
Grasmus	B	3	3	3
Heggenmus		6	9	5
Kneu	G	-	-	1
Merel		13	15	13
Roodborst		8	13	10
Staartmees	B	1	2	3
Tuinfluitier		5	9	8
Winterkoning		21	20	19
Zanglijster		4	4	3
Zwartkop		20	25	29

Met 88 territoria zijn de struweelvogels ook sterk vertegenwoordigd in het Weusthag. Dat is 32% van het totaal aantal broedparen. Er zijn dan ook veel heggen, houtwallen en bosschages aanwezig. De Tuinfluitier en Zwartkop zijn relatief wat teruggelopen. De fraai zingende Bosrietzanger heeft de kleigaten weer teruggevonden.

Afb. 3 - Bosrietzanger

Roofvogels	Bijz.	2023	2022	2021
Buizerd	B	1	1	1
Torenavalk	K	1	1	-

Een paartje Torenavalken heeft dit jaar voor het eerst een succesvol broedsel in de nieuwe nestkast voortgebracht. Met 5 pullen een ruim legsel. In het vorige seizoen zwierf er al een paartje rond in het gebied en rond de nestkast,

echter zonder broedaspiraties. Wat vermoedelijk meetelt is dat 2023 een uitstekend veldmuizenjaar was, in tegenstelling tot 2022.

Weidevogels	Bijz.	2023	2022	2021
Kievit	B	3	1	1
Scholekster	B	1	1	1
Witte Kwikstaart	B	2	4	2

Afb. 4 - Scholekster

Sovon en Vogelbescherming hebben 2023 uitgeroepen tot jaar van de Scholekster, vanwege aanhoudende afname van de soort, zonder uitzicht op herstel. In dat kader is er een broedplaat in het water geplaatst, langs de rand van een van de kleigaten. Deze biedt bescherming tegen grondpredatoren zoals kat, vos en marter. Een

landelijk experiment van de initiatiefnemers. Tot nu toe overigens zonder succes in het Weusthag.

De Scholekster heeft dit jaar op het platte dak van de Kalmarflat gebroed. Er vliegen wel meerdere paartjes in het gebied rond, die vooral de platte daken van de industrie benutten als veilige nestgelegenheid.

De Kievit heeft een goed jaar achter de rug. Ondanks dat de staat van instandhouding van de Kievit als broedvogel in Nederland al jaren zeer ongunstig is.

Watervogels	Bijz.	2023	2022	2021
Brandgans	Z	2	2	3
Fuut	B	3	2	2
Grauwe Gans	B	4	1	6
Knobbelzwaan	B	1	1	1
Kuifeend	B	1	-	2
Mandarijneend	Z	-	-	1
Meerkoet		6	7	7
Nijlgans	B	2	1	1
Soepeend		1	1	2
Soepgans	B	2	3	1
Wilde Eend		5	10	4

De paartjes Wilde Eend halveerden in aantal, zodat de opleving uit het vorige broedseizoen geen enkele indicatie op een positieve trend aangaf. De Grauwe Gans herstelde zich enigszins. Begin maart werd een Pijlstaart waargenomen, bijna zeker een doortrekker naar Scandinavië.

Deze 27 territoria watervogels zijn ca. 10% van het totaal.

Er zijn Krakeend, Mandarijneend, Tafeleend en Slobeend waargenomen, maar een geldig broedterritorium kon niet worden vastgesteld. De ganzensoorten hebben vooral op het eilandje gebroed, waar geen verstoring of grondpredatie kon plaatsvinden.

Afb. 5 - Grauwe Gans

Overige soorten	Bijz.	2023	2022	2021
Bonte Vliegenvanger	B	2	1	3
IJsvogel	Z	1	1	1
Koekoek	K	1	2	1
Turkse Tortel		-	-	2
Zwarte Roodstaart	B	-	-	1

Afb. 6 - IJsvogel

Overige waarnemingen:

In deze inventarisatie zijn de waargenomen kolonievogels Aalscholver, Blauwe Reiger, Grote Zilverreiger, Kokmeeuw, Huiszwaluw en Oeverzwaluw niet opgenomen. Ook niet Boerenzwaluw, Gierzwaluw en Huismus. Hiervoor zijn aparte nestentellingen nodig, die hier niet worden uitgevoerd. De bekende dichtstbijzijnde gebiedskolonies waar onderstaande soorten broeden zijn:

Aalscholver; Zwillbrocker Venn,
Blauwe Reiger; Oelerbeek Delden en Lonnekermeer,
Grote Zilverreiger; de Wieden,
Kokmeeuw; Wierdenseveld en Zwillbrocker Venn.

5. Nawoord

Ook in 2024 zullen broedvogels worden geïnventariseerd om continuïteit in de tellingen te verkrijgen. De nestkastjes worden door de werkgroep 'ProNatuur' in de herfst gecontroleerd en schoongemaakt. Voor wijkbewoners zal er in het voorjaar opnieuw een vogelexcursie worden gehouden om de kennis over het stadspark en de avifauna te vergroten.

André van den Berg

Twentse Vogelwerkgroep
 Sovon Vogelonderzoek Nederland
 September 2023

Foto voorpagina: Gerrit ter Haar via waarneming.nl

Bron tekeningen: Naturalis Biodiversity Center

Getekende afbeeldingen door:

F.J. Maas - Afb. 1

J. Reydon - Afb. 2 en 5

P. van der Wolf - Afb. 3, 4 en 6

Watercypres – *Metasequoia glyptostroboides*

Een stukje geschiedenis

Er zijn fossielen gevonden van een plantengeslacht dat er nu niet meer was. Op basis van de geschatte leeftijd waren deze wel 4 miljoen jaar oud. Deze fossielen waren in China, Korea en Amerika gevonden.

In 1941 heeft de Japanse paleobotanicus Miki het fossiel beschreven. Hij concludeerde dat het een plantensoort was die men nog niet kende en hij gaf het de naam *Metasequoia*.

In 1944 vond de Chinese boswachter T. Kan in de moeilijk toegankelijke regio Sichuan en Hubei een bladverliezende conifeer, die hij niet kende.

Dr. Hu en Dr. Cheng, twee Chinese taxonomen, zagen zowel het plantenmateriaal als de fossielen en zagen de overeenkomst. Zij maakten in 1944 een eerste schriftelijke mededeling over de *Metasequoia*. In 1948 maakten zij ook de officiële beschrijving en werd de naam *Metasequoia glyptostroboides* vastgesteld.

Van de *Metasequoia* bestaat maar één soort. Het is een zogenaamd 'monotypisch' geslacht dat nu ondergebracht is de familie van de Cupressaceae (Cypresfamilie).

De Chinese wetenschappers hebben dus een levend fossiel beschreven

Verspreiding over de wereld

In 1946 werd er door Hu en Cheng een expeditie uitgezonden om nieuw materiaal te verzamelen. De expeditie leverde het nodige zaad op. Een flink aantal wetenschappelijke instituten en arboreta kregen zaad.

Er is goed vastgelegd wie hoeveel kreeg. Het percentage ontkiemde zaden was vrij hoog namelijk tussen de 75% en 80%.

Al snel bleek dat de jonge planten winterhard waren.

Een deel van de planten ging ook naar boomkwekers. Zij gingen onderzoek doen naar de mogelijkheid om de planten te stekken. Dit leverde al snel resultaat op.

Door het stekken ontstonden klonen en door het zaaien afwijkende bomen qua kleur etc. Zo ontstonden er ook een aantal cultivars.

Habitus

De twee hoogste watercypressen in Nederland zijn rond de 35 meter (www.monumentaltrees.com).

Jonge bomen zijn piramidevormig en worden later meer rondvormig. De stamvoet is verbreed met een schors die in strepen afbladert.

De soort is naaldverliezend. De naalden staan tegenover elkaar aan kortloten, die in zijn geheel afvallen.

De herfstkleur gaat van roze-geel naar koperbruin.

De maximum leeftijd wordt geschat rond de 400 jaar.

In Hengelo staan op meerdere plaatsen watercypressen. Op het Tichelwerk zijn ze van dichtbij goed te zien.

Bloemen en kegels

Het beeld van naaldloze watercypressen in de winterperiode is de laatste jaren sterk veranderd. Waren ze eerst, op de takken na, helemaal kaal, nu hangen ze vol mannelijke bloemen en kegels.

Manlijke bloemen

De boom is eenhuizig met éénslachtige bloemen. Dat er nu kegels te zien zijn komt in elk geval door de leeftijd, want pas na 25 - 30 jaar kunnen deze met kiemkrachtig zaad geproduceerd worden.

De bloeiperiode in het natuurlijke verspreidingsgebied ligt in de periode tussen februari – maart. De katjesachtige mannelijke bloemen zijn in tweede helft van het vorige jaar aangelegd en zijn tot 10 cm lang. Deze bloemen zijn nu goed te zien en ze hangen vooral in de onderste deel van de boom.

De kleine kegelvormige vrouwelijke bloemen staan rechtop en groeien op kortloten. Op basis van de vondsten van rijpe kegels in bomen, zitten de vrouwelijke bloemen bomen in de boom. Deze bloemen vormen kleine vochtdruppels. Het stuifmeel hecht zich hieraan vast en wordt met het vocht naar binnen gezogen.

De groene kegels zijn rond met een doorsnee van 1,5 tot 2 cm. De kegels rijpen in november en december van het bloeijjaar. Ze blijven een flinke tijd aan de boom hangen.

Vruchten

Bosbouw

Er is in de bosbouw onderzoek gedaan naar de kwaliteit van het hout voor bouw materiaal en andere producten. Dat is geen succes geworden. In Duitsland staan de restanten van de proef in een bos, dat men mammoetbomenbos noemt.

De planten in het wild.

Met de huidige populatie in China gaat het niet zo goed. De soort staat daarom ook op de rode lijst.

Tip

Ga de komende tijd zelf eens op zoek. Er liggen vaak kegels onder de boom.

Tekst en foto's: Gerrit Haverkamp en Jan Zwieneberg, november 2023

B(l)oeiende planten

Blauwe knoop, *Succisa pratensis*

Blauwe knoop is een bijzondere plant die we niet zo vaak zien. Het is een plant die in de nazomer tot in de herfst bloeit. In die periode zijn er niet zoveel bloeiende planten waardoor de Blauwe knoop een voedselbron is voor de insecten.

Vroeger werd deze plant ingedeeld bij de Kaardenbolfamilie. Tegenwoordig, op basis van DNA behoort de Kaardenbolfamilie en de Valeriaanfamilie tot Kamperfoeliefamilie.

Blauwe knoop heeft een liggende stengel die 90cm lang kan worden en die zich aan het uiteinde vertakt in meestal 3 bloemstengels. Elke bloemstengel heeft aan het uiteinde een bloemhoofdje.

Aan de onderkant van deze hoofdjes zitten 2 à 3 kransen van langwerpige, recht afstaande omwindsel bladeren. Hierdoor lijken de bloemhoofdjes op een halve bol. Op de bloembodem staan ongeveer 50 bloempjes.

Tussen de bloempjes zitten stroschubben, wat spatelvormig, die bij het afvallen van de vruchten blijven zitten en dus goed zichtbaar zijn.

De kokervormige kroonbladen, blauw tot paars, soms wit gekleurd hebben 4 slippen. De roodachtige meeldraden en de stijl steken buiten de kroonbladen uit. Na de bloei valt het kroonblad af en kunnen we de kelkborstels goed zien. De kelk bestaat uit twee delen, een buitenkelk, ook wel bloemomwindseltje is een behaarde koker met 4 driehoekige tanden die tussen de borstel zitten en een onbehaarde "binnenkelk" met (4)5 borstels. Daar binnenin zit de vrucht. Deze bloemvorm is typisch voor de Kaardenbolfamilie.

De bladeren van de Blauwe knoop zijn behaard, langwerpig tot lancetvormig, meestal gaafrandig. Het exemplaar dat ik gevonden heb was grof getand dat zelden voorkomt.

De wortelstok is kort en afgebeten, een z.g. duivelsbeet dat de wetenschappelijke naam heeft succisa, betekent afgekapt. Pratensis betekent weide.

Blauwe knoop komt voor in natte tot vochtige, matig voedselarme graslanden, heide en veenmosrietlanden De plant staat op de rode lijst als gevoelig. Vanaf 1975-78 is hij tot nu met 60% afgenomen.

Tekst en foto's Wytze Boersma, oktober 2023

Gebruikte literatuur

- Weeda, E.J., Nederlandse oecologische Flora, deel 31994
- Duistermaat, H(Leni), Heukels'Flora van Nederland,24 druk, 2020
- Meijden, van der R., Heukels'Flora van Nederland,22 druk, 1996
- Heukels, H, 1910, De Flora van Nederland, deel III, 1910
- www.verspreidingsatlas.nl
- www.floravannederland.nl

Een nieuwkomer onder de paddenstoelen

In Nederland is de Teervlekkenzwam, [Ischnoderma benzoinum](#) een al lang bekende paddenstoel op dood naaldhout m.n. Den. De eerste melding dateert uit 1927, ergens in 't Gooi. Vanaf ca. 1970 neemt het aantal meldingen duidelijk toe. Op dit moment is hij bekend uit 577 atlasblokken en is hij algemeen m.n. op de hoge zandgronden en in de duinen.

Maar er is de laatste jaren ook teervlekkenzwam aangetroffen op dood loofhout m.n. beuk. Aanvankelijk bestond er wel twijfel of dit echt een andere soort betreft, maar David et al. (1983) hebben echter met kweekproeven aangetoond dat beide intersteriel zijn, wat betekent dat ze als twee aparte soorten kunnen worden beschouwd (bron: [Coolia 56: 59-96](#)).

Deze "nieuwe" soort heeft de wetenschappelijke naam [Ischnoderma resinorum](#) met de Nederlandse naam **Valse teervlekkenzwam**. De eerste melding uit Nederland was in november 1983 in de omgeving van Epe. De tweede melding dateert pas uit 2008. Tot 2015 is deze nieuwkomer gemeld uit slechts 6 atlasblokken, maar inmiddels al uit 84 atlasblokken, ook weer overwegend op de hoge zandgronden.

Als verschillen tussen beide soorten worden vermeld:

- het substraat (loofhout vs. naaldhout);
- de kleur van het trama (het geheel aan hyfen waaruit het vruchtlichaam bestaat), het "vruchtvlees" zogeegd, is bij de Valse teervlekkenzwam bijna wit, terwijl het bij de Teervlekkenzwam duidelijk bruin is;
- de dikte van het vruchtlichaam; het vruchtlichaam is bij de Valse teervlekkenzwam aanmerkelijk dikker (1–2,5 cm) dan bij de Teervlekkenzwam (0,6–1 cm);
- de hoedrand is bij de Valse teervlekkenzwam breed afgerond, terwijl die bij de Teervlekkenzwam dun en scherp is;
- het hoedoppervlak is bij de Valse teervlekkenzwam minder (duidelijk) gezoneerd dan bij de Teervlekkenzwam.

In Twente dateren de eerste meldingen uit 2018 en wel op het Roderveld en Hof Espelo (van wie anders dan van Marian Jagers); op de Lonnekerberg en op Twickel sinds 2020.

Op 14 oktober 2023 nam ik deze soort waar midden in mijn woonwijk, Stroinkslanden, Enschede. Er stonden diverse exemplaren op enkele stukken boomstam die men al een aantal jaren op een grasveld langs een vrij grote weg (Broekheurne-Ring) heeft laten liggen.

Het betreft ongetwijfeld loofhout, maar of het beuk is, durf ik niet te zeggen.

Tekst en foto's Laurens van Run, 15 oktober 2023

Verslag bomenwandelingen

Prins Bernhardplantsoen

In het kader van Monumentendag op 9 september hebben we twee wandelingen verzorgd. Voor de deelnemers hebben we een brochure gemaakt met daarin een plattegrond waarop alle bomen ingetekend en genummerd zijn. De nummers verwijzen dan weer naar een lijst met de namen van de bomen.

Bij een aantal hebben we kortere of langere toelichting gemaakt. De beschrijving van de monumentale bruine beuk was opgenomen in de Onder de Loep van september 2023.

Bij de eerste wandeling waren meer dan 30 deelnemers en 's middags 6 deelnemers (het was erg warm). Meerdere deelnemers willen graag in het komende voorjaar weer een wandeling.

Het komende jaar zullen er de nodige werkzaamheden in het park plaatsvinden. De horeca-accommodatie wordt uitgebreid en ook het bomenbestand wordt onder handen genomen. Voor bomen die moeten verdwijnen komen nieuwe bomen terug. We zijn aanwezig geweest bij de rondgang. Onze conclusie is dat de besluitvorming zeer zorgvuldig is.

Klein Driene

Het wijkorgaan heeft in het kader van de Burendag op 23 september twee wandelingen gepland. In totaal waren er 10 deelnemers, waaronder vroegere bewoners van deze wijk, die nu elders in Nederland wonen. In de wandeling werd niet alleen aandacht besteed aan de bomen maar ook aan de structuur van deze wederopbouwwijk. Voor de meeste deelnemers was dit nieuw. Deze informatie werd zeer op prijs gesteld.

Hasseler Es

Met 20 personen zijn we op 14 oktober vanuit het Kulturhus Hasselo op stap gegaan. De route liep rond de twee vijvers in de omgeving van het Kulturhus. Op deze route staan maar meer dan 50 verschillende bomen en grote struiken waaronder de kansenboom (*Clerodendrum trichotomum*).

De kansenboom, ook wel pindaboom genoemd, krijgt in het najaar opvallende vruchten (zie foto).

Gezien de positieve reacties komt er mogelijk een vervolg.

Wij gaan in elk geval zorgen voor een lijst met de goede namen.

Gerrit Haverkamp en Jan Zwieneberg

De Staat van de Biodiversiteit in Overijssel 2023

In augustus 2023 verscheen een door de provincie Overijssel opgestelde rapportage over de biodiversiteit in de provincie. Diverse partijen binnen de provincie zoals terreinbeheerders, waterschappen en agrariërs verrichten inspanningen om leefgebieden in stand te houden of te verbeteren en daarmee de variatie aan planten en dieren te behouden. Maar hoe staat het daar nu mee? Wat zijn de ontwikkelingen en waarmee hangen deze samen? Dat is na te lezen in de onlangs verschenen rapportage.

Het rapport is gebaseerd op 'indicatoren' voor biodiversiteit, opgesteld door het CBS voor Overijssel (indicatoren per soortgroep), en op gegevens verzameld binnen het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM) en via provinciale meetnetten.

Het gaat om een onderzoek dat om de vier jaar wordt uitgevoerd. Het eerste rapport werd in 2019 gepubliceerd. In het nieuwe rapport wordt de trend van een aantal soorten, soortgroepen en leefgebieden besproken. Zo komen de Adder en Otter aan de orde, maar ook de dagvlinders en paddenstoelen en leefgebieden als broekbossen en droge heide.

Het interessante rapport kan vanaf de website van de provincie gedownload worden.

[https://overijssel.notubiz.nl/document/13272911/1/2023-094 De Staat van de Biodiversiteit in Overijssel 2023 V5](https://overijssel.notubiz.nl/document/13272911/1/2023-094%20De%20Staat%20van%20de%20Biodiversiteit%20in%20Overijssel%202023%20V5)

Zandsculptuur

Bij kasteel Warmelo in Diepenheim wordt sinds enige jaren elke zomer een zandsculpturenfestival gehouden. De sculpturen worden door binnen- en buitenlandse kunstenaars gemaakt.

Maar de natuur kan ook zelf 'beelden' maken. Iedereen kent wel de door uitvloeiend hars van naaldbomen gevormde ketting van harsdruppels.

Op 13 juli 2023 kwam ik tijdens een wandeling door het Lutterzand een door zand gevormde plastiek van zanddruppels tegen. De plastiek zat aan de bovenkant van de door de Dinkel gevormde metershoge steilwand. De dag ervoor had het zo hard geregend dat het zand is gaan vervloeien en daarna in de vorm van een plastiek van zanddruppels tot stilstand is gekomen. Bijzonder om te zien.

Foto's van een 'harsketting' en de 'zandplastiek' zijn bij dit bericht gevoegd.

Tekst en foto's Bert Oude Egbrink

Geschubde inktzwam

In de relatief droge maand september viel mij op dat de Geschubde inktzwam in groten getale aanwezig was. Niet alleen in bermten van de wegen maar vooral langs de bospaden.

Het is een saprotroof, een afbreker, leeft op dode resten van andere organismen, zoals bladeren, dood hout, humus en mest.

Kijk ik op de verspreidingsatlas dan zie ik dat het aantal waarnemingen vanaf 1980 sterk is toegenomen. Het is niet duidelijk of dit komt door natuurlijke uitbreiding of dat er meer wordt geïnventariseerd.

Het is een paddenstoel van de wegbermen, liefst op omgewerkte voedselrijke grond.

Nu vraag ik mij af of de Geschubde inktzwam profiteert van de toename van stikstof in de atmosfeer.

Tekst en foto's Wytze Boersma

Eéndagsbloem, *Tradescantia virginiana*

De Eéndagsbloem, met zijn opvallende blauwe bloemen is gepromoveerd van tuinplant naar stoeplant. In de maand september, wanneer er niet zoveel planten bloeien, valt deze plant extra op. Je ziet hem niet alleen in tuinen maar ook onder de heggen en bij stenen afscheidingsmuurtjes.

Het is een plant uit N-Amerika. De wetenschappelijke soortnaam is afgeleid van de staat Virginia .

De geslachtsnaam is vernoemd naar de tuinman van Koning Karel II van Engeland, John Tradescant.

Kijk je op de verspreidingsatlas dan zie je een enorme toename van het aantal waarnemingen vanaf 2000.

Verder kwam ik nog een artikel tegen in de "Levende Natuur" van 1904 van E. Heimans.

Hierin vermeldt hij dat het een opvallende herfstbloeiër is en over de bijzondere vorm van bevruchting, zaadzetting en verspreiding. Het is bijzonder dat er in de 20^e eeuw maar een tiental waarnemingen zijn.

Zie Stadsflora van de Lage Landen, Ton Denters.

Tekst en foto's Wytze Boersma

Knolklaverzuring, *Oxalis articulata*

Eind oktober kreeg ik een mailtje van Jan Zwienberg, dat hij Knolklaverzuring had gevonden als stoeplant. Nu is Knolklaverzuring niet direct te herkennen, maar hij valt op door zijn roze-rode bloemen die als het

ware in een scherm staan. Deze soort heeft een knol, wat bijzonder is bij de klaverzuringen. Deze soorten klaverzuring komen oorspronkelijk uit Z-Amerika en zijn ingeburgerd in het Middellandse zeegebied. Hoogstwaarschijnlijk is deze soort meegekomen, uit het Middellandse zeegebied met de kuisplanten zoals de olijfbomen en de waaierpalm die verkocht worden door de tuincentra.

Ik heb Jan nog wel gevraagd of deze soorten in de buurt stonden. Dat was niet het geval.

Kijk je op de verspreidingsatlas dan is er maar één waarneming in Twente en meerdere waarnemingen in de provincie N-Brabant. Bijna alle waarnemingen zijn gedaan na 2010.

Als je een keer in een tuincentra komt, moet je eens goed kijken of er ook een klaverzuring in de potten van de kuisplanten staan.

Tekst Wytze Boersma
Foto's Jan Zwienberg